

IMAGINEA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE ÎN COLINDA ROMÂNEASCĂ

PS MACARIE (Marius-Dan DRĂGOI)

Memoria culturală românească cuprinde în tezaurul său imaginea poetică populară a Sfântului Vasile cel Mare, cristalizată în decursul veacurilor mai ales în colinda tradițională. Icoana Sfântului Vasile cel Mare din calendarul și lăcașul bisericesc a trecut prin acest filtru liturgic și în pridvorul culturii populare. Prelucrând elementele biografice și istorice ale Sfântului Ierarh, mijlocite liturgic și fără a contrazice erminiile în privința reprezentării iconografice, putem afirma, împreună cu cercetătorul Gheorghe Alexe, că aceste colinde „ne înfățișează pe Sfântul Vasile cel Mare cu totul familiar duhului ortodoxiei noastre populare, umanizat și transfigurat de aureola sfințeniei, crescut și asimilat spațiului nostru etnic și spiritual”¹.

Ținând seama de legăturile pe care Sfântul Vasile le-a avut cu ținuturile noastre, de popularitatea molitfelor sale, de *Liturghia* care-i poartă numele și de înțâietatea sa în sinaxar, descoperim evlavie de care se bucură în spiritualitatea poporului român. Într-o colindă culeasă de la frații noștri români din Transnistria, colindătorii adresează, de Crăciun, bune doriri gazdelor, cu speranța și bucuria de a se putea împărtăși peste câteva zile de belșugul și binecuvântarea sărbătoririi Sfântului Vasile: „La mulți ani și să vă fie / La boeri cu veselie, / La creștini cu bucurie, / Să trăiți și ajungeți / Și la Sfântu Vasile”².

Urările din colinde sau din orațiile din seara Sfântului Vasile cuprind ideea mijlocirii acestui sfânt pentru binele și sporul gazdei colindate: „Astă seară-i seară mare, / Seara Sfântului Vasile / Am plecat și noi odată / La mulți ani cu sănătate”³; „Seara Sfântului Vasile / Să vă

¹ Gheorghe Alexe, *Sfântul Vasile cel Mare în colindele religioase românești*, în „Studii Teologice”, tom XI, nr. 1-2, București, 1959, p. 73.

² *Colinde din Transnistria*, ediția a II-a, întregită. Prefață de Traian Herseni, cuvânt înainte, studiu introductiv, texte și melodii culese și notate de Constantin A. Ionescu, Chișinău, Editura Știința, 1994, p. 70.

³ Gh. Cucu, *200 colinde populare*, culese de elevii Seminarului Nifon în anii 1924-1927. Ediție postumă îngrijită de Constantin Brăiloiu, București, Societatea Compozitorilor Români, 1936, p. 186; colinda nr. 49, inf. Vasile I. Șerban, Vulcana – Dâmbovița.

fie el cu bine / Și nouă și Dumneavoastră”⁴; „Sfântul Marele Vasile / Și Sfântul Botez ce vine, / Să-l ajungeți cu mult bine / Și cu dalbă bucurie. / La mulți ani cu sănătate, / Că-i mai bună decât toate”⁵; „Bună vremea cu sara lu Sfântu Vasăli / Să vă fie cu mulți ani cu bini!”⁶; „Mâne-i zi de sărbătoare, / Sfântu Vasile praznic mare, / Scoală și ți-i prăznuiește / Pe noi frumos ne cinstește”⁷.

Atmosfera specială a seriei Sfântului Vasile din satul de odinioară a fost foarte bine prezentată de către preotul folclorist Simeon Florea Marian: „Dintre toate serile de peste an, cea mai bogată în datini și în credințe, cea mai misterioasă și totodată una dintre cele mai plăcute pentru poporul român este seara Sfântului Vasile sau a Anului Nou [...] Încă nu s-a sfârșit un șir de datini și credințe, începute cu Ajunul Crăciunului și, iată, că acum se începe altul, tot atât de îmbelșugat, tot atât de atrăgător și de încântător”⁸. În acest sens, câteva străvechi colinde din Muntenia dau expresie bucuriei colindătorilor și bogăției de daruri vestite gospodarilor de sărbătoarea Sfântului Vasile. Redăm una dintre variante, culeasă din satul muscelan Mățău: „Măi, boieri bogați / Ia vă mai sculați / Și vă mai uitați / Pe-o gură de vale / Soarele răsare / Soarele-a răsărit / Vouă v-a venit / Și tot vă mai vine / De Sfântul Vasile / O turmă de vaci / Vacile zbierând / Vițeei sărind / Coarne răsucite / Și tot vă mai vine / De Sfântul Vasile / Herghelii de cai / Caii nechezând / Mânzișori sărind / Și tot vă mai vine / De Sfântul Vasile / O turmă de oi / Oile zbierând / Mielușei sărind / Un berbec chelău / Nalt si bucălău / Murgu-mbodobit / La vârful poleite / Și tot vă mai vine / De Sfântul Vasile / Cu șa de argint / Cu frâu de mătase / Împletit în șase”⁹.

Locul deținut de marele ierarh capadocian atât în hagiografie, cât și în calendarul popular, a condus la o întâietate semnificativă, în decursul veacurilor, în evlavia creștinilor de pretutindeni. Sfântul

⁴ *Ibidem*, p. 169; colinda nr. 134, inf. Popescu Gh. Nicolae, Bolentinul din Vale – Ilfov.

⁵ G. Breazul, *Colinde*, Craiova, Editura Fundației Culturale, 1938, p. 347.

⁶ Petre V. Ștefănuță, *Cercetări etnologice în Basarabia*. Ediție îngrijită de Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2006, p. 294; orație din Purcari – Basarabia, inf. Onisim Popușoi, 57 ani.

⁷ Traian Herseni, *Colinde și obiceiuri de Crăciun. Cetele de feciori din Țara Oltului (Făgăraș)*. Ediție îngrijită, prefață și glosar de Nicolae Dunăre, București, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, 1997, p. 296.

⁸ Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic*, vol. I. *Cârnilegile*, București, Göbl, 1898, p. 1.

⁹ Adriana Rujan, Costin Alexandrescu, *Colinde și obiceiuri de iarnă din Argeș – Muscel*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998, p. 49-50; colindă din Mățău, Mioarele – Muscel.

Vasile este fruntea anului și vârful sfințeniei. În această privință, colindele românești reprezintă o importantă mărturie. În majoritatea corpusului poeziei populare a colindei din toate zonele românești există o ierarhizare populară a sfinților. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare deține un loc deosebit în cadrul acestei hagiografii populare: „Dar în mijlocu istor curți / Ieste-o masă, mândru driasă [...] / Sus, mai sus, la cap de masă, / Stă Ajunu de Crăciun, / Lângă Ajunu de Crăciun / Stă Crăciunu cel Bătrân, / Lângă Crăciunu cel Bătrân / Stă Ajun de Anu Nou, / Lângă Ajun de Anu Nou / Șăde Sfântu Vasăli, / Lângă Sfântu Vasăli / Șăde Ajunu de Boteadză, / Lângă Ajunu de Boteadză / Șăde Sfânta Boboteadză, / Lângă Sfânta Boboteadză / Șăde Ion, Sfântu Ion”¹⁰; „Prin prejuru meselor / Sînt și jălțuele daurele; / Șăd toți Sfinții da de rîndu / Șede Domnu Dumnăzău. / Lângă Domnu Dumnăzău / Șăde Maica Precistace, / Lângă Maica Precistace / Șăde Sfânt Crăciun Bătrănu / Lângă Sfânt Crăciun Bătrănu / Șede Sfânta Bobotează, / De-i botează și-i creștinează. / Lângă Sfânta Bobotează, / Șede Sfântu Anu Nou, / De-noiește și-i podoghiește”¹¹; „Mese, mese mari întinse. / Dar la mese cine șade? / Șade Sfânt, Sfântul Andrei / După Sfânt, Sfântul Andrei / Șade Sfânta Filofteia / După Sfânta, Sfânta Filofteia / Șade Sfântul Nicolae / După Sfânt, Sfântul Nicolae / Șade Sfânt, Sfântul Vasile / După Sfânt, Sfântul Vasile / Șade Sfânt, Sfântul Ion”¹²; „Sub aripa cerului, / La umbrița mărului / Este un scăunel de prun. / Dar în scaun cine șade? / Șade Bunul Dumnezeu, / Șade Bătrănu Crăciun; / După Bătrănu Crăciun / Șade Sfântul Sfânt Ștefan; / După Sfântul Sfânt Ștefan / Șade Sfântul Sfânt Vasile; / După Sfântul Sfânt Vasile / Șade Sfântul Sfânt Ioan; / După Sfântul Sfânt Ioan, / Șade Sfântul Sfânt Ilie; / După Sfântul Sfânt Ilie / Șade toți sfinții la rînd”¹³.

Firește, această ierarhizare populară, care se regăsește în tot repertoriul panromânesc, a fost sugerată credincioșilor de chiar ordinea sărbătorilor din Postul Crăciunului, apoi de la Crăciun, Anul Nou și Bobotează: în frunte stă Bunul Dumnezeu, izvorul sfințeniei, urmat de

¹⁰ Petre V. Ștefănuță, *op. cit.*, p. 282; colindă din Corcmaz – Basarabia, inf. Dumitru Andrușca, 20 ani.

¹¹ *Colinde din Transnistria*, p. 100.

¹² Adriana Rujan, Costin Alexandrescu, *op. cit.*, p. 57; colindă din Vlădești – Muscel, inf. Alina N. Măceș, 12 ani, culeg. Ion și Steluța Stroe, 16 noiembrie 1983.

¹³ Gh. Cucu, *op. cit.*, p. 175; colinda nr. 139, inf. Ioan R. Berbeceanu, Băneasa, Herăstrău – Ilfov.

Crăciun, adică Nașterea Domnului, apoi de Sfântul Ștefan, primul mucenic creștin, de Sfântul Vasile și de Sfântul Ioan Botezătorul, așa cum sunt trecuți în calendarul Bisericii. Astfel, Sfântul Vasile cel Mare este pomenit în șirul sfinților îndată după „Sfântul Crăciun” și Sfântul Ștefan și înaintea Sfântului Prooroc Ioan Botezătorul.

De cele mai multe ori, comuniunea sfinților este prezentată ca o ședere la sfat cu Dumnezeu. Alteori, comuniunea capătă accente plastice de o frumusețe rară; într-un cadru miraculos, din picăturile a nouă lumânări, care ard în vârful a nouă meri, se formează un râu care deține conotații sacramentale: „Dar în el cine se scaldă? / Scaldă-se Sfântul Crăciun, / Scalde-se Sfântul Vasile, / Scalde-se Sfântul Ion. / Se scăldară, se-mbrăcară, / Cu veșmânt până-n pământ, / Ce n-am văzut de când sunt”¹⁴. În alte două variante, întâlnite în Muntenia la Câmpulung-Muscel și în Bucovina la Pățești – Putna, din cele nouă sau doar două picături se formează un pârâu de vin și mir, ambele cu certe calități sacramentale. În el se scaldă Moș Crăciun, personificarea sărbătorii liturgice, dimpreună cu Bunul Dumnezeu, cu Sfinții Vasile și Ioan, cu ceata sfinților, și, totodată, cu gazda casei colindate: „Dar din două lumânări / Curge râu mare de vin / Râu de vin și altul de mir / Dar în râu cin se scaldă? / Era Bunul Dumnezeu. / Se scălda și se-mbăia / Și cu mir se miruia, / Și pe scaun se-așeza. / După Bunul Dumnezeu, / Se scălda Bătrân Craciun. / Se scălda și se-mbăia / Și cu mir se miruia. / După bunul de Crăciun / Se scălda Sfântul Vasile / Se scălda și se-mbăia / Și cu mir se miruia. / Iar după Sfântul Vasile / Se scălda Sfântul Ion, / Se scălda și se-mbăia / Și cu mir se miruia. / Mai în jos de vadul lor, / Era vadul sfinților, / Se scălda și se-mbăia / Și cu mir se miruia. / Scaldă-se și acest domn bun, / Acest domn, jupân”¹⁵; „Se scaldă și Sfânt Vasile, / Se scaldă, se iordănește / Și-n veșmânt se primenește. / Și veșmântu-i mohorât / Lungu-i, lat până-n pământ. / Mai în jos de dumnealor / Se scaldă sfinții mărunți”¹⁶. În această ultimă colindă, tradiția colindatului apare unită cu cea a iordănitului, ambele având semnificații atât augurale, cât și baptismale. „Veșmântul mohorât” din colinda citată descrie vrednicia ascetică a Sfântului Vasile, dar nu trebuie uitat faptul că termenul popular „mohorât”, alături de termenul „dalb”, țin în

¹⁴ *Ibidem*, p. 95; colinda nr. 74, inf. Mihail Georgescu, Roșu – Ilfov.

¹⁵ Adriana Rujan, Costin Alexandrescu, *op. cit.*, p. 80; colindă din Câmpulung-Muscel, inf. Maria Țăru, culeg. Ion Garofoiu, 1939.

¹⁶ Gh. Cucu, *op. cit.*, p. 93-94; colinda nr. 73, inf. Gherasim Ciubotaru, Pățești – Vrancea.

mentalitatea arhaică de zona sacralului. Veșmântul mohorât este cel purtat de Hristos pătimitor la Răstignire, adică un veșmânt arhieresc, îmbrăcat în primul rând de către Hristos, Arhiepiscopul bunătăților viitoare.

Colindele românești ni-l prezintă pe Sfântul Vasile și în alte vecinătăți hagiografice, alături de Sfântul Apostol Petru, așezat de-a dreapta Maicii Domnului, sau viețuind chiar în aceeași casă cu Dumnezeu. Cu alte cuvinte, Sfântul Vasile, cel care poate fi numit un adevărat mariolog *avant la lettre*, apare alături de Maica Domnului, chiar de-a dreapta ei: „Șase case mari și late / Dar în ele cine șade? / Șade Maica Precista / Cu toți sfinții lângă ea. / Dar în dreapta cine șade? / Șade Sfânt Vasile, Sfânt, / Cu pistoale la picioare, / Și cu pușca la spinare”¹⁷. Într-o colindă din Transilvania, Preasfânta Fecioară, aflată în căutarea unui loc în care să-L nască pe Mântuitorul lumii, se întâlnește cu „un Vasile cu oile”, personificarea păstorului oilor cuvântătoare: „Mere, mere Maria, tot mere, / Prin țarină-ntr-aurită / Pă râtu cu florile, / Să pusă jos să hodinească, / Pă Fiul Său să nască. / Da nu putură hodini / De mirosul florilor / De zumzetul albinelor, / De zberățul și tăngălitul oilor”¹⁸.

Ca ierarh, Sfântul Vasile este reprezentat deseori și împreună cu apostolii, cel mai mult în preajma Verhovnicului Petru, unul dintre cei mai îndrăgiți sfinți din cadrul hagiografiei populare: „În curtea divanului / Mare masa Domnului / Dar la masă cine șade? / Șade Petre, Sfântul Petre / Și cu marele Vasile / C-a lui e ziua de mâine”¹⁹. Sau: „Întrebai pe-un bolovan / Cine-i-n curtea lui Ioan? / Este unul Sfântul Petre / Și unul Sfântul Vasile / Să-i cântăm ziua de mâine”²⁰.

Locuirea împreună cu Dumnezeu este laitmotivul majorității acestor colinde în care se dorește prezentarea ideii generoase de comuniune a sfinților: colindătorii, ajungând la niște case „nalte, albe și frumoase”, descoperă cu uimire: „Dar în ele cine șade? / Dumnezeu cu Sfânt Vasile”²¹.

¹⁷ Vasile I. Popovici, *Cântece (colinde) de Crăciun și Anul Nou din județele Dâmbovița și Ialomița*, București, 1934, p. 11; colinda nr. 3, Izvoare – Dâmbovița.

¹⁸ *Colinde din Transilvania*, vol. III. Culegere, cuvânt introductiv și glosar de Pavel Rătundeanu-Ferghete, București, 2006, p. 36; inf. Maria Păcurar, 72 ani, Berindu – Cluj, 19 februarie 1973.

¹⁹ Gh. Cucu, *op. cit.*, p. 117; colinda nr. 92, inf. Alexandru V. Constantinescu, Șelaru – Dâmbovița.

²⁰ *Ibidem*, p. 138; colinda nr. 109, inf. Ioan C. Cristea, Greci – Ilfov.

²¹ *Ibidem*, p. 50; colinda nr. 36, inf. Alexandru I. Constantinescu, Șelaru – Dâmbovița.

În ipostaza de judecător, Sfântul Vasile stă pe același scaun de judecată cu Dumnezeu și judecă personajul numit Vasilca, prezent și el în obiceiurile de la începutul anului, probabil un element de demonologie populară care ar trebui legat și de faptul că în această zi se citeau în biserici molitvele pentru exorcizare alcătuite de ierarhul capadocian: „Sus în-naltul cerului, / Jos la poalele muntelui, / La scaun de judecată, / Dar în scaun cine șade? / Șade bunul Dumnezeu / Și cu Sfântul Sfânt Vasile / Și judecă pe Vasilca”²².

În mod firesc, Sfântul Vasile apare reprezentat și în ipostaza sa de liturghisitor, mai ales că în ziua prăznuirii sale se oficiază *Liturghia* care, potrivit tradiției, a fost alcătuită chiar de către el: „Jeși (Marișo) pân-afară, / Să vezi curtea vinecioară. / Nu e curte vinecioară, / Ci vreo doi-trei sfinți de-ai săi; / Unul e Sfântul Vasile, / Care scrie Liturghie / Cu condei de Vineție”²³. Așadar, viața liturgică deține un rol de filtru cultural pentru ethosul popular, însă colindele românești ne dezvăluie, într-o formă deosebit de plastică, și alte dimensiuni ale lucrării și prezenței acestui sfânt în orizontul arhaic. Sfântul Vasile apare în conștiința creștinilor ca un mare sfânt luptător împotriva duhurilor necurate și ca un mare justițiar; tocmai de aceea este evocat în multe colinde purtând arme haiducești „cu pistoale la picioare și cu pușca la spinare”, cum apare și în colinda din satul dâmbovițean Izvoare, citată mai sus. Imaginea paradoxală de luptător și de sfânt militar provine, probabil, și dintr-o înrâurire a eposului popular baladesc asupra colindei, dar, în același timp, dintr-o suprapunere a figurii sale de apologet și mărturisitor peste o figură arhaică: „De la masă se sculară, / Pe fereastră se uitară / Și-l văzu pe Sfânt Vasile / Pe-un cal negru, alb în spume / Și cu ghioagă frântă-n mână. / «– Eu cu Iuda m-am bătut, / M-a bătut și l-am bătut, / Tot Iuda m-a biruit, / Mi-a luat luna cu lumina / Și soarele cu căldura / Și câmpul cu florile / Și cerul cu stelele». / «– Taci, Vasile, Sfânt Vasile, / Că-i trimite pe Ilie / Cu trăznet și cu mânîe»”²⁴. Dacă mai înainte, Sfântul Vasile apărea, în ordinea populară a sfinților, alături de Sfântul Petru sau uneori acesta preia chiar funcția specifică Sfântului Petru de portar și păzitor al raiului, de această dată, Sfântul Vasile se luptă cu Iuda, întruchiparea răului demonic în mentalitatea țărănească²⁵.

²² Vasile I. Popovici, *op. cit.*, p. 32; colinda nr. 18, Moroeni – Dâmbovița.

²³ Gh. Cucu, *op. cit.*, p. 180; colinda nr. 143, inf. Florian Popescu, Talia – Prahova.

²⁴ *Ibidem*, p. 163; colinda nr. 128, inf. Stelian S. Dinescu, Boldești – Prahova.

²⁵ A se vedea Andrei Oișteanu, *Mythos și Logos. Studii și eseuri de antropologie culturală*, București, Editura Nemira, 1998, p. 166.

Imaginea Sfântului Vasile călare, proprie în iconografia bisericească mai mult Sfântului Gheorghe, o reîntâlnim în alte colinde, ca, de exemplu, într-o colindă din satul ilfovean Fierbinți, în care Maica Domnului este înfățișată cu delicatețe într-un leagăn împletit cu șase vițe, unde coase și „Se uită-ntre icoane, / Că vine Sfântul Vasile / Pe-un cal negru, plin de spume”²⁶. Aici este vădită influența icoanei sfântului militar din casa țărănească, Maica Domnului apărând, în calitate de fecioară harnică, în fața războiului de țesut și privind cu evlavie către sfintele icoane.

Există numeroase colinde în care Sfântul Vasile este înfățișat ca judecător al florilor; în acest caz avem de-a face, probabil, cu cea mai profundă întâlnire dintre etosul sacramental eschatologic creștin și cel popular: „Iaca vine Sfânt Vasile / Pe-un cal negru, alb în spume, / Cu sulia-n mâna dreaptă, / Scăunel de judecată, / De judecă florile / Ce-au făcut miroasele. / Numai floarea Paștelui / Și cu spicul grâului / Șed în poarta raiului”²⁷. Acest gen de poezie populară ne trimite către tematica sacramentală care se află în special încifrată în colindele despre cele trei flori sfinte care cuprind, cu siguranță, conotații legate de cele trei taine îngemănate în cadrul inițierii creștine: Botezul, Mirungerea și Euharistia. Alegoria judecății florilor ia felurite chipuri, în care poetica populară înfățișează, alături de cunoscutele ipostaze ale florilor grâului, vinului și mirului, și florile Paștelui, soarelui, trandafirului, care exprimă sugestiv o întâietate simbolică de natură pascală, solară sau estetică: „În seara de Sfânt Vasile, / *Sfânt Vasile, Sfânt,* / Câte flori sunt pe pământ, / *Sfânt Vasile, Sfânt,* / Toate merg la jurământ, / *Sfânt Vasile, Sfânt,* / Numai spicul grâului / Și cu vița vinului, / Floarea trandafirului, / Stau în poarta Raiului / Și judecă florile, / Florile, garoafele, / Ce-au făcut miroasele”²⁸. Într-o altă colindă, Sfântul Vasile ne apare în ipostaza de judecător al cosmosului, înțelegând prin aceasta „pământul cu florile și cerul cu stelele”, purtând armele haiducești, simboluri ale dreptății și autorității primite în acest context eschatologic: „Pe poteca lucioasă / Nemerii la altă casă. / Dar în ea cine-mi se-afla? / Sfânt Vasile, Sfânt

²⁶ Gh. Cucu, *op. cit.*, p. 182; colinda nr. 145, inf. Bănică St. Dumitrescu, Fierbinți – Ilfov.

²⁷ *Ibidem*, p. 161; colinda nr. 126, inf. Traian I. Popa, Braniștea, Podul Rizii – Dâmbovița.

²⁸ G. Breazul, *op. cit.*, p. 377-378.

Vasile, / Cu ilice prinse-n cuie, / Cu arme la căpătâie, / Cu pistoale la picioare / Și-mi judecă pământul, / Pământul și cu cerul, / Pământul cu florile / Și cerul cu stelele”²⁹. Din colindă reiese o adevărată eschatologie populară, judecata are loc în seara de Sfântul Vasile, fiind nu doar pentru făptura umană, ci pentru toată firea înconjurătoare. După cum știm, „posibilitatea unei judecăți de apoi de proporții cosmice este exclusă de eshatologia ortodoxă, nu însă și de imaginația populară”³⁰.

Sfântul Vasile cel Mare este evocat frecvent și în orațiile populare ale Plugușorului, în ipostaza de truditor al pământului, frate de cruce al țăranului de pretutindeni și dintotdeauna, ca agricultor. În prima zi a anului, urătorii merg din casă în casă cu „plugușorul” sau cu „plugul cel mare”, obiceiul fiind îndeajuns de cunoscut pentru a insista aici asupra semnificațiilor sale etnologice. Deși originea datinii nu va fi definitiv deslușită, este evident că e una de sorginte arhaică, precreștină, deținând funcții agrare, legate de sărbătorirea zeului Saturn, considerat în vechime protector al semănăturilor. În viziunea arhaică autohtonă, ritualul deținea certe funcții magice, legate de menirea unui an nou bogat în roade. Peste această îngemănare străveche s-a așezat pecetea istoriei: cel care ară și seamănă acum nu mai este bătrânul Saturn, ci „bădica Traian”, cuceritorul Daciei, începătorul unui nou ciclu, în multe dintre variante, dar și Sfântul Vasile cel Mare sau „badea Vasile”, așa cum reiese din următoarele orații: „Într-o zi de dimineață / S-a sculat Sfântul Vasile, / Și-a plecat la arat / Cu plug cu doisprezece boi, / La coadă cudalbei, / În frunte streinei”³¹. Sau: „A venit Sfântul Vasile într-o sfântă joi / Cu plugu cu doisprezece boi, / Să are câmpul în cruciș și curmeziș; / Brazdă neagră [a] răsturnat, / Grâu de vară a semănat”³². Sau: „S-o pornit badea Vasăli / Într-o sfântă joi / Cu plugu cu doispreși boi. / O arat dealu Garalimului / Și Valea Ierusalimului, / În lungiș și-n curmeziș, / Brazdă neagră răsturna, / Grâu roșu revârșă [...]. / Ș-o-nflat badea

²⁹ Tudor Pamfile, *Culegere de colinde, cântece de stea, vicleime, sorcove și plugușoare*, București, f.a., p. 56-57.

³⁰ Gheorghe Alexe, *op. cit.*, p. 79-80.

³¹ Grigore Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, vol. I, partea a II-a, București, Ministerul Cultelor și Învățământului, 1900, p. 1489; culeg. învățător I. Bujoescu, Viziru – Brăila.

³² *Ibidem*, p. 1492; culeg. învățător P. Cristescu, Călăreții – Ilfov.

Vasile on tobultoc / Și l-o dus la moară. / Moraru o făcut cioc, boc, / Ș-o dat moara la loc, / Ș-o măcinat on tobultoc / Ș-o făcut acest colac frumos / Ca fața lui Hristos, / Gătit pentru noi plugarii”³³. Fabulația populară unește într-un sens anecdotic, spațiul autohton cu cel arhetipal al Țării Sfinte. Vasile cel Mare, luând chipul unui plugar, ipostaza cea mai familiară a satului românesc, binecuvântează și poartă de grijă față de răsăritul, seceratul, treieratul și măcinatul grâului. Avem de-a face aici cu o adevărată istorie a colacului de grâu, „mândru și frumos, ca fața lui Hristos”. În aceste plugușoare, Sfântul Vasile este evocat ca un gospodar harnic și priceput la agricultură, plin de bunătațe și de vioioșie, înconjurat de o lume de flăcăi și de fete, de copii și de bătrâni³⁴.

În unele plugușoare din Moldova, Sfântul Vasile seamănă: „Grâu, grâurunt, / Tot de cel mărunț, / Sămânță de peste Prut. / Și-au semănat grâu de vară, / Până-n sară să răsără, / Și chiar până mâne / Să se facă și pâne”³⁵. Recolta fiind bogată, Sfântul Vasile pregătește secerișul „voios, că-i grâul așa rodos”, aleargă la Târgu Frumos și procură diferite seceri „mici” și „mari” pentru secerători. După osteneala secerișului, grâul fiind așezat în clăi, Sfântul ajunge în târg la Sirete, de unde cumpără „nouă iepe, tot sirepe” pentru treierat. În cele din urmă, Vasile cel Mare încarcă „douăsprezece care țărănești și douăsprezece care mocănești”: „Și-au mers la moară la Ipotești; / La Ipotești n-au aflat loc. / S-au dus la moară la Mitoc / Unde-gheață apa-n tioc”³⁶. Făina obținută din noua recoltă „nu era făină ca toată făina, ci aur și mărgăritar”, fiind cernută, în cele din urmă, prin sită de bumbac și încredințată de Sfântul Vasile unor „babe bătrâne, care știu rândul la pâne”: „Și-au făcut un colăcel, / Din fruntea grâului, / Cât roțița plugului, / Și l-au pus în cuiul din dos / Pentru plugari de folos! / Și-au mai cernut înc-un sac / Și-au mai făcut un colac, / De tot mândru și frumos / Chiar ca fața lui Hristos”³⁷.

³³ Petre V. Ștefănuță, *op. cit.*, p. 74-75; inf. Vasile Mateuță, 85 ani, Ialovăț – Basarabia.

³⁴ Gheorghe Alexe, *op. cit.*, p. 82.

³⁵ Dr. Ion al lui G. Sbiera, *Colinde, cântece de stea și urări la nunți*, Cernăuți, Editura Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 1888, p. 21.

³⁶ *Ibidem*, p. 21-23.

³⁷ *Ibidem*, p. 24.

Trebuie să precizăm că imaginea Sfântului Vasile se regăsește mai puțin în colindele din Ardeal și Banat, cel mai adesea fiind evocată sărbătoarea închinată, la începutul anului calendaristic, ierarhului capadocian, așa cum decurge și din această colindă din Brașov, culeasă la sfârșitul secolului al XIX-lea, unde „fulgul de aurel”, obținut cu multă osteneala de colindători, este oferit „La casă de om cinstit, / C-are feți și fete mari, / Și fulgu l-a cumpărare / Și la zile l-a tinere / Întâia zi de Crăciun. / Și ziua de Sfântu Văsii / Și ziua de Bobotează, / Când creștinii se botează”³⁸.

Într-o urare de la Bistrița-Năsăud, din cadrul Vergelului tinerilor, în seara din ajunul prăznuirii Sfântului Vasile, se fac referiri la cele trei mari sărbători calendaristice de iarnă, urmate de Câșlegi, perioada de timp propice ofierii Tainei Sfintei Căsătorii pentru perechile care s-au cunoscut cu precădere la obiceiurile sociale și de muncă premergătoare acestor sărbători: „Sânt Vasâi și Bobotează / Tăt după Crăciun urmează / Și-apoi vin Câșlegile / Se mărită fetele”³⁹.

Tot în ajunul Anului Nou, Sfântul Vasile este evocat în Transilvania, însă și în ținuturile extracarpatiche, prin descântecul cu caracter de incantație prin care fetele bătrâne își menesc ursitul. Redăm, în continuare, o variantă culeasă din localitatea transilvană Spermezeu, de la poalele Țibleșului: „Sânt Văsâi vărgat / Dă-mi, Doamne, bărbat; / Fie orb și fie șchiop / Numai să fie cu clop, / Și părul prin clop să-i iasă / Numai să mă văd mireasă”⁴⁰.

Numele Sfântului Vasile este foarte frecvent în onomastica românească, aproximativ 615.000 de persoane purtând acest nume⁴¹. Atât în Transilvania, cât și în celelalte zone ale țării se întâlnesc colinde de omagiere a bărbaților care poartă numele Sfântului Vasile: „Jos umbra-i rotundă / Da sub frunza lui / Și la dumbra lui / Cine se dumbrește / Și se hodinește? / Văsiu tinerel, / Voinic gingășel”⁴². Într-un colind din Teiuș, din aceeași culegere a profesorului Alexiu Viciu, apare

³⁸ Andrei Bârseanu, *Cincizeci de colinde adunate de la școlari de la școlile medii din Brașov*, Brașov, Tipografia A. Mureșeanu, 1890, p. 18.

³⁹ Inf. Vasile Drăgoi, 74 ani, Spermezeu – Bistrița-Năsăud.

⁴⁰ Inf. Victoria Măerean, 74 ani, Spermezeu – Bistrița-Năsăud.

⁴¹ Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire. Lucrarea Bisericii în societate*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2009, p. 758.

⁴² Alexiu Viciu, *Colinde din Ardeal*, București, Academia Română, 1914, p. 114.

„Văsălie, bun bărbat / Ler Doamne leo! / Tună-n grajdu ferecat, / Scoate murgul înșelat, / Înșelat, bine gătat / Și pornește la vânat / Pe coastele Lotrului / Pe luncile Jiului”⁴³.

În câteva variante din Moldova, din sudul Basarabiei și din Transnistria este înfățișat în aceeași ipostază dinamică „voinicul Vasile”, fapt ce exprimă nu doar popularitatea numelui Sfântului Vasile la români, ci și unitatea spirituală a românilor, prin larga circulație a aceluiași motiv din arhaicul colind cultivat din cele mai vechi timpuri în văzduhul românesc: „Leroi ler, Frați de vălmășie, / Pe dalaba domnie / Oi ler, oi ler, / Vasile voinicul [...] / Leroi ler, Vasile frumos-oi, / Fie sănătos / Oi ler, oi ler, / Cu frați, cu părinți”⁴⁴; „Iar voinic Vasile / Din somn se sculară, / La mal îi trăgeară / Bine-i vămuiară”⁴⁵; „Da vonicu și Vasăle, / El în grajde că mi-o intratu / Și pe murg l-o-nșelatu / L-o-nșelat, l-o-nfelezuitu [...] / Da vonicu și Vasăle / În gura mare mi-o strigatu: / Leii, leii cap di smeii, / Ieși afară la luptare”⁴⁶.

Într-o altă colindă din Transnistria este evocat printre boieri Vasile care o cere Domnului pe „Ileana cea frumoasă”: „Numai unu Vasăle / O trecut și n-o tăcut, / A zis: «da-mi-o mie, Doamne, / Ca n-o ieu să-mi fie roabă, / Că o ieu să fie doamnă»”⁴⁷.

Așadar, imaginea Sfântului Vasile cel Mare, care se desprinde din universul colindei românești, cuprinde o seamă de ipostaze liturgice și populare, întruchiparea cununii anului, judecătorul florilor, mijlocitorul, casnicul lui Dumnezeu, liturghisitorul, apologetul, războinicul, justițiarul, plugarul, exorcistul, protectorul celor care-i poartă numele, toate acestea integrând în orizontul și categoriile culturii populare arhaice elementele hagiografice binecunoscute, vădind receptivitatea deosebită a poporului nostru pentru figura puternică și luminoasă a acestui Sfânt Părinte al Bisericii.

⁴³ *Ibidem*, p. 119.

⁴⁴ Mihai I. Andon, *Colinde din Berezeni – Vaslui*, Vaslui, 2003, p. 67.

⁴⁵ Maria Mocanu, *Colinde din sudul Basarabiei*, Chișinău, Editura Institutului de Filologie, 2007, p. 43-44; colindă din Giurgiuiești – Cahul, inf. N. Luncă.

⁴⁶ *Colinde din Transnistria*, p. 70.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 163.

Abstract

Romanian cultural memory preserves in its folklore the poetic image of Saint Basil the Great, shaped throughout the centuries especially in traditional carols. The icon of Saint Basil the Great has thus moved from the calendar and the church and, passing through the filter of the liturgical texts, it reached folklore. Bearing in mind the connections which Saint Basil had with Romania, the popularity of his intercessions, the liturgy that bears his name and his prominence among the calendar saints, the Romanians' piety towards him should be no reason of wonder.

The importance of the great Capadocian hierarch among the saints, but also within the calendar, led to an appreciable primacy along the centuries in Christian piety all over the world. Saint Basil is the saint who is celebrated on the first day of the year and is someone who has attained the peak of holiness. Romanian carols are an important testimony to this effect. In carols from all over Romania, there is a hierarchy of the saints, and Saint Basil holds a specific place in folkloric hagiography. Romanian carols represent Saint Basil together with Saint Peter and other saints, to the right of the Holy Virgin, or living in the same house with Jesus Himself.

Saint Basil's presence in Romanian carols includes a large number of liturgical and folkloric images such as the crowning of the year, the judge of flowers, the intercessor, Jesus' close friend, the liturgy creator, the apologist, the warrior, the peace-maker, the exorcist, and the protector of those bearing his name. All of these incorporate in archaic popular culture well-known hagiographic elements, demonstrating the extraordinary receptivity of the Romanians towards the powerful and enlightening figure of this glorious father of the Church.